

تعاریف و مفاهیم استاندارد آماری بخش بهداشت و درمان سالنامه آماری کشور

ردیف	واژه	تعریف
1	بهورز	نیروی انسانی (زن و مرد) شاغل در خانه بهداشت فعال و مسئول ارائه مراقبت‌های اولیه بهداشتی درمانی است که حتماً باید بومی یکی از روستاهای تحت پوشش خانه بهداشت با حداقل مدرک تحصیلی دیپلم باشد و علاوه بر آن دوره‌های عملی و نظری (کارآموزی) را سپری کرده باشد. حداکثر سن برای دارندگان مدرک تحصیلی دیپلم 26 سال و مدرک تحصیلی فوق‌دیپلم 28 سال است.
2	بیمارستان	مکانی است دارای مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که با استفاده از امکانات تشخیصی، درمانی، بهداشتی، آموزشی و پژوهشی به منظور درمان و بهبود بیماران سرپایی و بستری، به‌صورت شبانه‌روزی تأسیس می‌شود.
3	بیمارستان فعال	بیمارستانی است که بیماران سرپایی و بستری را به‌صورت شبانه‌روزی، پذیرش می‌کند.
4	تخت مصوب	تختی که بیمارستان بر اساس اجازه رسمی دولت و طی آخرین مجوز کسب شده، مجاز به نگهداری و استفاده از آن است و بر طبق آن باید دارای پروانه رسمی باشد. همچنین باید در سطح‌بندی تخت‌های بیمارستانی منظور شده باشد. تعداد تخت مصوب الزاماً با تعداد تخت فعال بیمارستان یکی نیست.
5	تخت فعال	تختی که بر اساس استاندارد دارای امکانات تشخیصی، درمانی، پشتیبانی، خدماتی و پرسنلی است و باید برای بستری و مراقبت از بیمار آماده باشد، به عبارت دیگر شامل تخت‌های اشغال شده یا اشغال نشده بیمارستانی است که برای بیماران بستری در هر روز قابل استفاده باشد. تعداد تخت فعال نباید بیش‌تر از تعداد تخت مصوب بیمارستان باشد.
6	پایگاه سلامت	واحدی در زیر مجموعه مرکز خدمات جامع سلامت شهری و در برخی موارد روستایی است که خدمات قابل ارائه در این مکان صرفاً مراقبت‌های بهداشتی است و توسط مراقب سلامت (معادل بهورز در خانه بهداشت) ارائه می‌شود.
7	واحد تسهیلات زایمانی	واحدی در زیر مجموعه مرکز خدمات جامع سلامت شهری یا روستایی است که خدمات زایمان طبیعی و مراقبت‌های حین و پس از زایمان توسط ماما، در این مکان ارائه می‌شود.
8	مرکز خدمات جامع سلامت	مرکزی که در مناطق شهری و روستایی راه‌اندازی می‌شود و خدمات قابل ارائه در این مکان شامل خدمات پزشکی عمومی، پرستار مشاوره سلامت روان، مشاوره تغذیه و رژیم درمانی، دندانپزشکی، خدمات آزمایشگاهی، رادیولوژی، بهداشت محیط و حرفه‌ای و نظارت بر مراقبت‌های بهداشتی ارائه شده در واحدهای تابعه شامل پایگاه سلامت و خانه بهداشت فعال است. نیروهای شاغل در مرکز خدمات جامع سلامت: پزشک، پرستار، دندانپزشک، کارشناس سلامت روان، کارشناس تغذیه، کارشناس بهداشت محیط و حرفه‌ای و بر حسب نیاز کارشناس علوم آزمایشگاهی و رادیولوژی است. متوسط جمعیت تحت پوشش مرکز خدمات جامع سلامت شهری 35000 نفر و مرکز خدمات جامع سلامت روستایی 4000 نفر است.
9	خانه بهداشت فعال	واحدی در روستاهای با متوسط جمعیت ساکن 1500 نفر در روستای اصلی و روستاهای قمر (روستاهای تحت پوشش) که توسط بهورز زن و مرد مشغول ارائه مراقبت‌های بهداشتی است و خدمات ارائه شده در این مکان، در سامانه الکترونیک سلامت ثبت می‌شود.
10	مراقبت‌های بهداشتی	خدماتی است که به منظور ارتقاء، حفظ، پایش و بازگرداندن سلامتی افراد جامعه توسط متخصصان یا کارکنان خدمات بهداشتی ارائه می‌شود. مراقبت‌های بهداشتی یک حق عمومی است و دولت مسئول ارائه این خدمات به مردم به‌صورت برابر است.
11	مرکز مراقبت‌های اولیه بهداشتی	مرکزی است که مراقبت‌های ضروری بهداشتی را با استفاده از شیوه‌ها و تکنولوژی علمی و عملی ارائه می‌دهد و در اولین سطح تماس افراد، خانواده و جامعه با نظام بهداشتی قرار دارد. از نظر هزینه برای جامعه و کشور در هر مرحله از توسعه، قابل توجه و در دسترس است.

12	بخش مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	یکی از بخش‌های تخصصی بیمارستان است که براساس موازین علمی و با استفاده از نیروهای تخصصی پزشکی، پرستاری و تمام تجهیزات، تأسیسات، تکنولوژی پزشکی و داروهای لازم، مسئولیت درمان و مراقبت از بیماران بدحال و یا در معرض صدمات خطرناک و جدی را بر عهده دارد.
13	بخش مراقبت‌های قلبی (سی سی یو)	یکی از بخش‌های تخصصی بیمارستان است که براساس موازین علمی و با استفاده از نیروهای تخصصی پزشکی، پرستاری و تمام تجهیزات، تأسیسات، تکنولوژی پزشکی و داروهای لازم، مسئولیت درمان و مراقبت از بیماران مبتلا به عوارض حاد قلبی را بر عهده دارد.
14	بخش مراقبت‌های ویژه نوزادان (ان آی سی یو)	یکی از بخش‌های تخصصی بیمارستان است که براساس موازین علمی و با استفاده از نیروهای تخصصی پزشکی، پرستاری و تمام تجهیزات، تأسیسات و تکنولوژی پزشکی به ارائه مراقبت‌های حمایتی پیشرفته ویژه نوزادان (0 تا 28 روز) با اختلال عملکرد چند ارگانی و یا نوزادان با وزن کمتر از 1500 گرم و یا سن حاملگی کمتر از 32 هفته و نوزادان دچار سندروم دیسترس تنفسی می‌پردازد.
15	آزمایشگاه تشخیصی پزشکی	مکانی است دارای مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که در آن نمونه‌های مختلف حاصل از بدن انسان با هدف به دست آمدن اطلاعات برای تشخیص، پیشگیری یا پیگیری درمان و یا ارزیابی و سنجش سلامت، مورد آزمایش قرار می‌گیرد و شامل دو بخش بالینی و تشریحی است. در این مکان، آزمایش‌های خون‌شناسی، میکروب‌شناسی، سرم‌شناسی، زیست‌شناسی، ایمنی‌شناسی، فیزیک حیاتی، سلول‌شناسی، آسیب‌شناسی، ژنتیک سلولی و ملکولی، بافت‌شناسی و سایر آزمایش‌ها انجام می‌شود.
16	داروخانه	مکانی است دارای مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که با داشتن مسئول فنی واجد شرایط به ارائه خدمات دارویی و عرضه فرآورده‌های سلامت‌محور مانند دارو، شیرخشک، مکمل غذایی رژیمی، غذاهای کمکی شیرخواران، لوازم مصرفی پزشکی و فرآورده‌های آرایشی و بهداشتی مجاز، مبادرت می‌کند.
17	پایگاه اورژانس پیش‌بیمارستانی	پایگاهی است که در آن، مجموعه خدمات و مهارت‌های فوری پزشکی اورژانسی در مواقع اضطراری مانند تصادف، بیماری حاد، پدیده‌های طبیعی یا ساخته دست بشر در قالب نظام شبکه فوریت‌های پزشکی کشور قبل از رسیدن بیمار یا مصدوم حادثه‌دیده به بیمارستان ارائه می‌شود. این خدمات توسط پایگاه‌های اورژانس شهری و جاده‌ای انجام می‌شود.
18	پایگاه اورژانس جاده‌ای	پایگاه اورژانسی است که در جاده‌های پرتردد یا پرحادثه و میادی شهرهای کمتر از پنجاه هزار نفر جمعیت، ایجاد می‌شود و در ارتباط با مرکز ارتباطات یا مرکز پیام اورژانس است.
19	پایگاه اورژانس شهری	پایگاه اورژانسی که در مراکز شهرستان‌ها، شهرهای دارای دانشگاه یا دانشکده علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی و شهرهای با جمعیت بیش از پنجاه هزار نفر دایر شده است و در ارتباط با مرکز پیام و مرکز ارتباطات و فرماندهی عملیات پایگاه اورژانس است.
20	درمانگاه عمومی	مکانی است که به‌صورت شبانه‌روزی، بیماران سرپایی را برای درمان می‌پذیرد و حداقل دارای 3 پزشک عمومی و متخصص است.
21	درمانگاه تخصصی	مکانی است که مطابق ضوابط آیین‌نامه‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تأسیس می‌شود و با حضور متخصصان رشته‌های مختلف به ارائه خدمات تشخیصی و درمانی در یکی از رشته‌های تخصصی پزشکی (مانند درمانگاه تخصصی قلب و عروق) و یا تشخیص و درمان یک یا چند بیماری مشخص (مانند درمانگاه تخصصی دیابت) می‌پردازد.
22	مرکز جراحی محدود و سرپایی	مرکزی است که بیمار پس از انجام جراحی، حداکثر در طول چند ساعت (کمتر از 24 ساعت)، قادر به ترک آن باشد.
23	مرکز جامع توانبخشی پزشکی	مرکزی است که پس از اخذ پروانه‌ها و مجوزهای لازم در چارچوب آیین‌نامه مربوط، خدمات فراگیر توانبخشی را در تمام سطوح نظام سلامت در ابعاد مختلف جسمی، روانی و اجتماعی به‌صورت سرپایی و روزانه توسط تیم توانبخشی به بیمار ارائه می‌کند. رشته‌های شش‌گانه توانبخشی شامل کاردرمانی، فیزیوتراپی، گفتاردرمانی، شنوایی‌شناسی، بینایی‌سنجی و ارتوپدی فنی است.

24	مرکز پزشکی هسته‌ای	مرکزی است که به‌طور مستقل و یا به‌صورت یک بخش از مؤسسات پزشکی مانند بیمارستان، درمانگاه و ... با اخذ مجوزهای لازم از مراجع مربوط (موافقت اصولی، پروانه بهره‌برداری و پروانه تأسیس از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و مجوز کار با اشعه از مرکز نظام ایمنی هسته‌ای کشور) و با استفاده از دانش پزشکی هسته‌ای و منابع پرتوزای باز، به ارائه خدمات تخصصی تشخیصی و درمانی می‌پردازد.
25	موافقت اصولی (تأسیس مؤسسات و مراکز پزشکی و پیراپزشکی)	مجوز اولیه صادره توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای تأسیس مؤسسات و مراکز پزشکی و پیراپزشکی است که پس از طرح و تأیید در کمیسیون ماده 20 و تأیید مؤسس که می‌تواند یک شخص حقیقی یا حقوقی بر اساس ضوابط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی باشد، صادر می‌شود و به‌طور قانونی به متقاضی اجازه تهیه مکان و تجهیز برای شروع به کار را می‌دهد.
26	چشمه پرتوزای بسته	چشمه پرتوزایی است که داخل یک محفظه یا پوشش ضمانت شده، قرار دارد. محفظه یا پوشش به‌گونه‌ای است که از تماس و پراکندگی ماده پرتوزا در شرایط کاربرد آن جلوگیری کرده و دارای دوام کافی است.
27	چشمه پرتوزای باز	هر چشمه پرتوزایی که چشمه پرتوزای بسته نباشد.
28	منبع پرتوزا	عامل انتشار پرتوهای یون‌ساز، مواد پرتوزا یا مواد حاوی ذرات پرتوزا است که می‌تواند باعث پرتوگیری شود، مانند: - گاز رادن به عنوان منبع طبیعی پرتوزا - تأسیسات پرتودهی گاما به عنوان منابعی برای فعالیت پرتویی برای نگهداری مواد غذایی - دستگاه ایکس‌ساز به عنوان منبعی برای فعالیت پرتویی رادیولوژی تشخیصی - نیروگاه هسته‌ای به عنوان منبعی برای فعالیت پرتویی برای تولید برق با انرژی هسته‌ای
29	فرآورده‌های خون	شامل فرآورده‌های گلبول قرمز متراکم، فرآورده‌های پلاسمایی و فرآورده‌های پلاکت است.
30	فرآورده‌های گلبول قرمز متراکم	شامل گلبول قرمز متراکم با محلول افزودنی، گلبول قرمز متراکم منجمد، گلبول قرمز متراکم پرتوتایی شده، گلبول قرمز متراکم کم لکوسیت، گلبول قرمز متراکم شسته شده، آفرزيس گلبول قرمز متراکم و آفرزيس گلبول قرمز متراکم کم لکوسیت است.
31	فرآورده‌های پلاسمایی	شامل پلاسمای منجمد شده ظرف 24 ساعت پس از اهدا، پلاسمای فاقد کرایو و رسوب کرایو پرسپیتیت است.
32	فرآورده‌های پلاکت	شامل پلاکت‌های ادغام شده، پلاکت‌های ادغام شده کم لکوسیت و پلاکت فرزيس است.
33	گلبول قرمز متراکم	گلبول قرمز متراکم بعد از برداشت قسمت اعظم پلاسمای خون کامل سانتی‌فیوژ شده به‌دست می‌آید. هماتوکریت نهایی فرآورده تهیه شده در صورت عدم وجود هر نوع محلول افزودنی باید کمتر از 80٪ باشد. بسته به نوع ماده نگهدارنده و افزودنی، به مدت 21 تا 42 روز در دمای 6-2 درجه سانتیگراد قابل نگهداری است. همچنین این فرآورده می‌تواند به صورت منجمد برای مدت طولانی در حضور مواد محافظ سرما، ذخیره شود.
34	پلاسمای تازه منجمد	پلاسمایی که تحت فرآیند انجماد به دمایی که فعالیت پروتئین‌های ناپایدار آن حفظ شود، رسیده است. این فرآورده از خون کامل یا روش فرزيس به‌دست می‌آید. پلاسمای در 8-6 ساعت اول پس از اهدا از خون کامل متناسب با نوع ماده ضدانعقاد جدا شده و منجمد می‌شود. برای نگهداری و حفظ فاکتورهای انعقادی حساس به حرارت، ضروری است دمای حمل و نقل واحدهای خون یا پلاسمای دریافتی از محل جمع‌آوری خون تا مرکز فرآوری، زمان بین جمع‌آوری تا انجماد بنا بر نوع ماده ضدانعقاد، مدت زمان بین جداسازی پلاسمای از خون کامل تا انجماد آن، مدت زمان و دمای فرآیند انجماد و دمای نگهداری پلاسمای منجمد باید تحت کنترل و مطابق استانداردهای مدون باشد. این فرآورده هنگامی که در دمای 20- تا 25- درجه سانتیگراد نگهداری شود برای 12 ماه قابل استفاده خواهد بود و در دمای کمتر یا مساوی 25- تا 64- درجه سانتیگراد برای 24 ماه طول عمر دارد. از این فرآورده می‌توان سایر فرآورده‌ها از جمله رسوب کرایو، انواع فاکتورهای انعقادی و ایمونوگلوبولین‌ها را به‌دست آورد.

35	پلاکت کنسانتره	فرآورده‌ای است که پلاکت‌ها، اجزاء اصلی سلولی آن را تشکیل می‌دهند. این فرآورده از خون کامل و یا آفرزيس پلاکتی تهیه می‌شود. این محصول در دمای 20-24 درجه سانتیگراد و با تکان دادن ملایم و مستمر، می‌تواند تا 5 روز نگهداری شود.
36	اهدای خون کامل	فرآیند دریافت خون کامل از داوطلبان اهدای خون با رعایت تمام ضوابط مصوب سازمان انتقال خون ایران است.
37	مراجعه‌کننده اهدای خون	فردی است که به صورت داوطلبانه برای اهدای خون خود به یکی از مراکز انتقال خون، پایگاه‌ها و یا تیم‌های سیاری اهدای خون کشور مراجعه می‌کند.
38	اهداکننده مستمر خون	اهداکننده‌ای که فاصله اهدای خون وی با آخرین خونگیری قبلی، کمتر از 12 ماه باشد.
39	اهداکننده باسابقه خون	اهداکننده‌ای که فاصله اهدای خون وی با آخرین خونگیری قبلی، بیش‌تر از 12 ماه باشد.